

NEROVNOMERNÉ ROZDELENIE MOCI

THE UNEQUAL DISTRIBUTION OF POWER

HERMÍNA MAREKOVÁ

ABSTRAKT

V ére zvýšeného presadzovania individuality a zmeny paradigiem sa otvorili nekonečné možnosti pre osobnostný rozvoj zdanlivo pre každého. Kým muži mohli tieto skutočnosti zúročiť v praxi, v prípade žien ostalo len pri teórii, a to najmä preto, že deľba práce v rodinách sa vôbec nezmenila.

Kľúčové slová: individualita, rod, rodová moc.

ABSTRACT

In the era of an enhanced assertion of individuality and change in the paradigms, endless possibilities of personal development have opened up seemingly for everyone. However, while men could capitalize on this fact in practice, for women, it remained a theory mainly because the division of labour within the family has not changed at all.

Key words: individuality, gender, gender power.

Úvod

Po stáročia pretrvávalo vo vývoji ľudstva, rodiny a manželstva nadradené postavenie muža a jeho výlučná moc alebo prevaha pri spravovaní vecí verejných a rodinných. Pojem rodovej moci sa používa na zdôraznenie rozdielov medzi prejavmi muža a ženy. Biologický rod dáva špecifické možnosti, všeobecne prideluje viac moci mužom a majú z neho prospech najmä niektorí muži.

Po celé stáročia bolo normálne, aby muž ovládal a trestal manželku aj využívaním fyzickej sily. Toto právo mužov ponižovať a trestať manželky podporovali a udržiavali právne, náboženské a kultúrne normy danej spoločnosti. Napr. tradičné kresťanské chápanie vzťahu medzi ženou a mužom bolo ovplyvnené Knihou Starého zákona (kniha Genezis hlava č. 2.-3).

Právne normy zanikli, ale správanie naďalej pretrváva. Je to výsledok konštrukcie rodovej moci, rozdelenia moci vo forme rodovej moci alebo rodových štruktúr. Reprodukčná rola ženy má za následok jej závislosť, nedostatok moci, zraniteľnosť vo vzťahu k mužom, k rodine, k skupine, ale hlavne k spoločnosti. Ženy majú menej právnej ochrany a možností ovplyvňovať svoje životy.

Individualita a zmena paradigiem

V ére zvýšeného presadzovania individuality a zmeny paradigiem sa otvorili nekonečné možnosti pre osobnostný rozvoj zdanlivo pre každého. Kým muži mohli tieto skutočnosti zúročiť v praxi, v prípade žien ostalo len pri teórii, a to najmä preto, že deľba práce v rodinách sa vôbec nezmenila. Veľká väčšina starostlivosti o dieťa či iných členov domácnosti ostala v zodpovednosti žien. Podľa výskumu Vidovičová - Rabušič (2003), veľmi silný rodový postoj je badateľný dokonca aj v starostlivosti o seniorov. Primárne sa starajú o seniorov ženy.

Ďalší príklad za všetky zo Slovenskej Republiky: Počas rozvodového konania zastupuje záujmy dieťaťa sociálna kurátorka. Pri návšteve domácnosti táto kontroluje a hodnotí matku vo veciach ako napr.: či má dieťa čerstvo navarené, či je upratané, či je v skrinách poriadok. Počas tejto kontroly – výlučne cez deň (lebo inokedy by sociálnej kurátorke nikto nezaplátil za nadčas) – je prítomná len matka. Otca sa nikto neopýta, či majú deti čisté oblečenie, či je navarené. Odzrkadľuje sa tu veľmi silný rodový postoj, podľa ktorého sa o tieto veci musí postarať žena. Výsledkom je fakticky nepísaný verdikt, že existuje akási rovnosť medzi „komínčekmi“ v skrini, navareným jedlom a poriadkom v domácnosti na jednej strane a dobrou matkou na strane druhej. Nevidno žiadnu zodpovednosť otca za starostlivosť o svojich potomkov. Priam akoby sme otca vedome vylučovali zo zodpovednosti za dennú starostlivosť o svoje dieťa a degradovali ho iba na genetického darcu.

Rodová diskriminácia, feminizácia chudoby vo švédsku

O rodovej diskriminácii hovoríme, ak osoba z dôvodu príslušnosti k určitému pohlaviu nemá rovnaké práva ako osoba druhého pohlavia. Právnické texty, normy, kvóty slobodu jednotlivca obmedzujú a jednotlivé zdroje rozdeľujú nesymetricky. Niektoré normy vylučujú ženy z rozhodovania. Diskriminácia býva aj príčinou chudoby. O feminizácii chudoby a odstránení diskriminácie či násilia vypracovalo Ministerstvo zahraničných vecí Švédska, Odbor pre globálny rozvoj, pod vedením zástupkyne riaditeľa Gerd Johnsson-Latham rozsiahlu štúdiu s názvom *Ecce homo* – "Diskriminácia založená na rode ako príčina chudoby" (2002). G. Johnsson-Latham sa v projekte dotýka štúdie Svetovej banky „Hlasy

chudobných“, ktorá sa podľa nej venovala niektorým rodovým otázkam chudoby v nedostatočnej miere. Cieľom projektu *Ecce homo* je riešiť dve otázky, čo vlastne vieme o ženskej chudobe a ako môže poznanie ženskej chudoby prispieť k vypracovaniu stratégií znižovania chudoby vo všeobecnosti?

Ženy predstavujú väčšinu chudobných, čo sa týka hospodárskych či iných vzťahov. Diskriminácia založená na rode bola len zriedka hlavnou témou diskusií týkajúcich sa odstránenia chudoby. Napriek početným štúdiám o chudobe neboli aplikované žiadne komplexné návrhy zahŕňajúce rozsah a silu ženskej chudoby. Odhaduje sa, že 70% zo všetkých chudobných sú ženy. V tomto kontexte sa používa termín "feminizácia chudoby". Aj keď žien je na pracovnom trhu viac, finančne nie sú ohodnotené rovnako ako muži. Práve naopak, ženy akceptujú akýkoľvek príjem, len aby uživilí svoje rodiny, zatiaľ čo chudobní muži o prácu prichádzajú.

Pokiaľ ide o hĺbku a príčiny ženskej chudoby, vládne veľká neistota. Stále viac sa dozvedáme o tom, ako chudoba súvisí s prístupom k pôde, financiám, rozhodovaciemu procesu, reprodukčným a sexuálnym právam a zdraviu. Vieme, že ženy sú často vylúčené z procesu rozhodovania týkajúceho sa partnerstva, a tak si nemôžu uplatňovať svoje potreby, osvojiť si stratégie znižovania chudoby. Ženy majú mnohokrát horšie zdravie ako muži v dôsledku násilia a dvojnásobne dlhšieho pracovného zaťaženia v porovnaní s mužmi. Na mužov sa zväčša hľadí ako na aktérov zarábajúcich na chlieb, lebo dôraz sa kladie na príjem, platy a predané služby. Neplatená práca, ktorú väčšinou ženy vykonávajú, sa spomína v analýzach a stratégiách iba marginálne napriek tomu, že ženy pracujú dlhé hodiny, aby zabezpečili blaho svojej rodiny (Latham, 2004). V analýzach týkajúcich sa definovania chudoby sa často ukazujú asymetrické štruktúry moci na globálnej, národnej a mestskej úrovni. Menej pozornosti sa venuje domácnostiam, hoci Svetová banka poukázala na fakt, že nerovnosť medzi mužmi a ženami sa úmerne zväčšuje s chudobou rodiny. Pokiaľ ide o zneutrálnevanie rodovosti, sú tendencie uprednostňovať mužov pred ženami (Latham, 2004). Jedna z najrozsiahlejších štúdií o globálnej chudobe, aká vôbec bola vypracovaná, je štúdia Svetovej banky s názvom "Hlasy chudobných", ktorá bola vykonaná na vzorke 60 000 chudobných v 50 krajinách. Ide o viac ako 1000-stranovú správu. Štúdia popisuje názory chudobných na ich chudobu a ako ilustráciu využíva vzorku početných opýtaných. Pozoruhodné je, že napriek značnému množstvu odpovedí sa rodovo špecifické informácie vyskytujú veľmi zriedka.

Problémy, ktoré správa (Hlasy chudobných) paradoxne neobsahuje, sú podľa G. J. Latham (2004) tieto:

- vážne zdravotné problémy majú za následok fakt, že 500 000 žien ročne zomiera pri komplikáciách s tehotenstvom a pôrodom, z dôvodu nedostatočného zdravia a zdravotných služieb, nehovoriac o ženskej obriezke a jej vplyve na zdravie ženy,
- ženy často zo sociálnych a ekonomických dôvodov nedokážu zabrániť nainfikovaniu sa AIDS, lebo väčšinou sú to muži, ktorí AIDS roznášajú,
- ženy napriek tomu, že zväčša jedlo v domácnosti vyrábajú, jedia často až po všetkých členoch rodiny a sú viac im hrozí hladovanie,
- ženám sa zamedzuje účasť v rozhodovaní o ekonomických zdrojoch, "verejných tovaroch" na využitie vo vzdelávaní a zdravotníctve,
- diskusia o privatizácii neuvádza, že žena po tom, čo stratila prácu a sociálne služby, nemôže využiť možnosti privatizácie, lebo jej chýba kapitál,
- nie sú uvedené poznámky o ťažkostiach pri získavaní príjmu, hoci ide o základný predpoklad zbavenia sa chudoby,
- správa obhajuje "rodovú harmóniu", hoci nie je isté, či sa otázky týkali tohto pojmu, ktorý často používa Vatikán a Sudán v OSN, keď zdôrazňuje rolu žien ako matiek a manželiek, pričom nespomínajú domáce násilie páchané mužmi ako problém "rodovej harmónie" a ženskej dôstojnosti,
- náboženstvo a tradície chudobní zdôrazňujú ako základné piliere, ktoré dávajú možnosť vlastniť (prisvojovať si) ženu,
- nič nenaznačuje, že náboženstvo môže byť vnímané aj inak ako zdroj sily pre ženu; naopak, potvrdzuje mužskú nadradenosť a ženskú podradenosť.

Podľa štúdie "Hlasy chudobných" je definícia chudoby nasledujúca:

- hlad,
- choroby, vrátane AIDS a alkoholizmu,
- absencia príjmu, pôdy a majetku,
- násilie, neistota, izolácia (psychická, psychologická, sociálna),
- vyradenie z rozhodovacieho procesu,
- absencia infraštruktúry týkajúca sa vody a komunikácií.

Podľa G. J. Latham problematický ostáva indikátor chudoby a spôsob ako merať chudobu v oblasti, kde sa predpokladajú horšie podmienky pre ženy.

Zvyčajné chápanie ženskej chudoby dopĺňa G. J. Latham o nasledovné:

- izolácia psychická, mentálna a sociálna sa týka hlavne ženy,
- vylúčenie z rozhodovacieho procesu, kde ženy sú vylúčené kvôli

pohlaviu,

- zamedzený prístup k vode, elektrine, cestám,

- nedostatok času; ženy majú vďaka tradičnému chápaniu roly matky menej času, čo ich limituje v politickom angažovaní.

Diskusia o chudobe málokedy berie do úvahy rod. Zvykne sa síce pripomínať ženská „zraniteľnosť“, avšak bez akejkoľvek analýzy pojmu. Neviditeľnosť žien ako zdroja je zrejmá aj v medzinárodných štatistikách. Podľa štatistiky OSN je aktivita žien iba 40%-ná v porovnaní s mužmi. Skutočnosť, že chudobné ženy na rozdiel od chudobných mužov často nemajú voľný čas, ukazuje skôr opak, hovorí G. Latham. Rodovou diskusiou na medzinárodnej úrovni sa zaoberajú iba veľmi malé skupiny a organizácie, napr. Sekcia OSN pre rozvoj žien (UN Division for the Advancement of Women – DAW) a UNIFEM, pričom obe majú veľmi obmedzené zdroje a hlas v celkovej normatívnej a výkonnej diskusii o otázkach rozvoja.

Záver

Rodová diskusia má inú štruktúru dialógu ako diskusia o chudobe, ktorá je založená na existencii bohatého donora a na zdroje slabšieho recipienta. Rodová diskusia pramení z poznania, že problémy sú na celom svete viac-menej rovnaké, pretože rodová diskriminácia existuje v každej krajine. Tradičná analýza chudoby môže byť rodovou diskusiou obohatená.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

LATHAM,G.J. 2002. *Ecce homo Ecce homo?*. Gender Discrimination. Stockholm. February 2004. Deputy irectory, department for Global development. Sweish Ministry for Foreign Affairs

LATHAM, G.J. 2004.*Power and priviledges on Gender Discrimination*. Stokholm. Ferbruary 2004. Deputy directory. Department for Global development. Swedish Ministry for Foreign Affairs

VIDOVIČOVÁ, L., RABUŠIC,L. 2003. *Senioři a sociální opatření v oblasti stárnutí v pohledu české veřejnosti*. Zpráva z empirického výzkumu. VÚPSV: Výzkumné centrum Brno. (dostupné na: http://www.vupsv.cz/Rabusic-seniori_a_soc_opat.pdf, 1.10.2008).

Kontakt

PhDr. Hermína Mareková, PhD.

FSS VŠD

hermina.marekova@vsdanubius.sk